

Przykładowe rozwiązanie zadania 1

Oczywiście rozważana w zadaniu funkcja $x \mapsto x \sin(\pi x)/(x^2+2x+5)$ nie jest na prostej rzeczywistej całkowna w sensie Lebesgue'a:

$$\begin{aligned} \int_{\mathbb{R}} \left| \frac{x \sin(\pi x)}{x^2 + 2x + 5} \right| dx &\geq \sum_{n=1}^{\infty} \int_{n+0,25}^{n+0,75} |\sin(\pi x)| \cdot \left| \frac{x}{x^2 + 2x + 5} \right| dx \\ &\geq \frac{\sqrt{2}}{2} \sum_{n=1}^{\infty} \int_{n+0,25}^{n+0,75} \frac{dx}{x + 2 + 5x^{-1}} \geq \frac{\sqrt{2}}{2} \sum_{n=1}^{\infty} \frac{1/2}{n + 8} = \infty. \end{aligned}$$

Czynnik $\sin(\pi x)$ ma jednak na prostej rzeczywistej ograniczoną funkcję pierwotną $-\cos(\pi x)/\pi$, a czynnik $x/(x^2+2x+5)$ jest dla $|x| > 2024$ **monotonicznie** zbieżny do zera zarówno przy $x \rightarrow \infty$, jak i wtedy, gdy $x \rightarrow -\infty$, więc na mocy kryterium Dirichleta zbieżności całek niewłaściwych zbieżne są całki niewłaściwe

$$\int_0^{\infty} \frac{x \sin(\pi x)}{x^2 + 2x + 5} dx$$

oraz

$$\int_{-\infty}^0 \frac{x \sin(\pi x)}{x^2 + 2x + 5} dx,$$

czyli zbieżna jest całka niewłaściwa

$$\int_{-\infty}^{\infty} \frac{x \sin(\pi x)}{x^2 + 2x + 5} dx = \lim_{a \rightarrow -\infty, b \rightarrow \infty} \int_a^b \frac{x \sin(\pi x)}{x^2 + 2x + 5} dx$$

i – w szczególności – spełniona jest równość

$$\int_{-\infty}^{\infty} \frac{x \sin(\pi x)}{x^2 + 2x + 5} dx = \lim_{R \rightarrow \infty} \int_{-R}^R \frac{x \sin(\pi x)}{x^2 + 2x + 5} dx.$$

Tę ostatnią granicę wystarczy więc wyznaczyć, by rozwiązać zadanie.

Uwaga: Granicę tę nazywa się wartością główną całki i oznacza się ją symbolem p.v. (skrót zwrotu *principal value*):

$$\lim_{R \rightarrow \infty} \int_{-R}^R \frac{x \sin(\pi x)}{x^2 + 2x + 5} dx = \text{p.v.} \int_{-\infty}^{\infty} \frac{x \sin(\pi x)}{x^2 + 2x + 5} dx.$$

Przykład (ostrzeżenie): Wprawdzie

$$\text{p.v.} \int_{-\infty}^{\infty} x dx = \lim_{R \rightarrow \infty} \int_{-R}^R x dx = 0,$$

lecz nie istnieje granica

$$\lim_{a \rightarrow -\infty, b \rightarrow \infty} \int_a^b x dx,$$

gdyż

$$\lim_{n \rightarrow \infty} \int_{-n}^{n^2} x \, dx = (n^4 - n^2)/2 = \infty,$$

za to

$$\lim_{n \rightarrow \infty} \int_{-n^2}^n x \, dx = (n^2 - n^4)/2 = -\infty.$$

Widać więc, że implikacja odwrotna do omówionej powyżej nie musi być prawdziwa: z istnienia wartości głównej całki niewłaściwej **nie wynika** zazwyczaj zbieżność tej całki – dlatego właśnie skorzystaliśmy ze szczególnych własności funkcji $x \mapsto x \sin(\pi x)/(x^2 + 2x + 5)$.

Obliczymy wartość główną badanej całki, korzystając z całkowania po półkolistym konturze $\Gamma_R = \gamma_R$ wyznaczonym przez gładkie krzywe $\eta_R : [-R, R] \rightarrow \mathbb{C}$ oraz $\gamma_R : [0, \pi) \rightarrow \mathbb{C}$ określone, odpowiednio, wzorami

$$\eta_R(t) = t, \quad \gamma_R(t) = Re^{it}.$$

Ponieważ $\eta_R(R) = R = \gamma_R(0)$ oraz $\gamma_R(\pi) = -R = \eta_R(-R)$, to Γ_R jest krzywą zamkniętą kawałkami klasy \mathcal{C}^1 .

Łatwo sprawdzić, że $z^2 + 2z + 5 = (z - (2i - 1))(z + (2i + 1))$ dla każdego $z \in \mathbb{C}$. Funkcja $z \mapsto f(z) = ze^{i\pi z}/(z^2 + 2z + 5)$ jest zatem na zbiorze $\mathbb{C} \setminus \{2i - 1, -2i - 1\}$ iloczynem funkcji holomorficzy, a więc jest na nim holomorficzna, skoro zaś w punktach $z = 2i - 1$ oraz $z = -2i - 1$ czynniki z oraz $e^{i\pi z}$ przyjmują wartości różne od zera, to obie te osobliwości punktowe są biegunami prostymi (tzn. jednokrotnymi, czyli rzędu jeden) owej funkcji. Gdy $R > \sqrt{5}$, to indeks krzywej zamkniętej Γ_R względem punktu $2i - 1$ jest równy 1, a jej indeks względem punktu $-2i - 1$ jest zerowy. Na mocy twierdzenia o residuach

$$\int_{\Gamma_R} \frac{ze^{i\pi z}}{z^2 + 2z + 5} \, dz = 2\pi i \cdot \text{res}(f; 2i - 1).$$

Funkcja holomorficzna $g : \mathbb{C} \setminus \{-2i - 1\} \rightarrow \mathbb{C}$ określona wzorem

$$g(z) = ze^{i\pi z}/(z + 2i + 1)$$

rozwija się wokół punktu $2i - 1$ w szereg potęgowy:

$$g(z) = u_0 + \sum_{n=1}^{\infty} u_n (z - (2i - 1))^n$$

dla pewnych liczb zespolonych u_0, u_1, u_2, \dots . Promień zbieżności tego szeregu to 4 (odległość między punktem $2i - 1$ a jedyną osobliwością punktową funkcji g , czyli punktem $-2i - 1$), ale w naszych rozważaniach

istotne jest tylko to, że promień ten jest większy od zera. Kładąc $z = 2i - 1$, otrzymujemy zatem równość

$$\begin{aligned} u_0 &= g(2i - 1) = (2i - 1)e^{i\pi(2i-1)} / ((2i - 1) + 2i + 1) = \frac{2i - 1}{4i} e^{2\pi i^2} e^{-\pi i} \\ &= \frac{2i + i^2}{4i} e^{-2\pi} \cdot (\cos(-\pi) + i \sin(-\pi)) = \frac{2 + i}{4} e^{-2\pi} \cdot (-1) = -\frac{e^{-2\pi}}{2} - i \frac{e^{-2\pi}}{4}. \end{aligned}$$

Ponieważ dla wszystkich z z otwartego otoczenia punktu $1 - 2i$ mamy

$$f(z) = g(z) / (z - (2i - 1)) = u_0 (z - (2i - 1))^{-1} + u_1 + \sum_{n=1}^{\infty} u_{n+1} (z - (2i - 1))^n,$$

to

$$\operatorname{res}(f; 2i - 1) = u_0 = -\frac{e^{-2\pi}}{2} - \frac{e^{-2\pi}}{4}i,$$

toteż

$$\begin{aligned} &\int_{[-R, R]} \frac{ze^{i\pi z}}{z^2 + 2z + 5} dz + \int_{\gamma_R} \frac{ze^{i\pi z}}{z^2 + 2z + 5} dz = \int_{\eta_R \vee \gamma_R} \frac{ze^{i\pi z}}{z^2 + 2z + 5} dz \\ &= \int_{\Gamma_R} \frac{ze^{i\pi z}}{z^2 + 2z + 5} dz = 2\pi i \cdot \operatorname{res}(f; 2i - 1) = 2\pi i \cdot \left(-\frac{e^{-2\pi}}{2} - \frac{e^{-2\pi}}{4}i \right) \\ &= -i^2 \frac{\pi e^{-2\pi}}{2} - \pi e^{-2\pi} i = \frac{\pi e^{-2\pi}}{2} - \pi e^{-2\pi} i. \end{aligned}$$

Zauważmy, że $\pi > 0$, a

$$\lim_{|z| \rightarrow \infty} \frac{z}{z^2 + 2z + 5} = \lim_{|z| \rightarrow \infty} \frac{z^{-1}}{1 + 2z^{-1} + 5z^{-2}} = 0,$$

więc na mocy lematu Jordana

$$\lim_{R \rightarrow \infty} \int_{\gamma_R} \frac{z}{z^2 + 2z + 5} e^{i\pi z} dz = 0,$$

czyli

$$\lim_{R \rightarrow \infty} \int_{[-R, R]} \frac{ze^{i\pi z}}{z^2 + 2z + 5} dz = \frac{\pi e^{-2\pi}}{2} - \pi e^{-2\pi} i.$$

To pozwala nam zakończyć rozwiązanie zadania:

$$\begin{aligned} \int_{-R}^R \frac{x \sin(\pi x)}{x^2 + 2x + 5} dx &= \int_{-R}^R \frac{x \operatorname{Im}(e^{i\pi x})}{x^2 + 2x + 5} dx = \int_{-R}^R \operatorname{Im} \left(\frac{x e^{i\pi x}}{x^2 + 2x + 5} \right) dx \\ &= \operatorname{Im} \int_{-R}^R \frac{x e^{i\pi x}}{x^2 + 2x + 5} dx = \operatorname{Im} \int_{[-R, R]} \frac{z e^{i\pi z}}{z^2 + 2z + 5} dz, \end{aligned}$$

więc

$$\lim_{R \rightarrow \infty} \int_{-R}^R \frac{x \sin(\pi x)}{x^2 + 2x + 5} dx = \operatorname{Im} \lim_{R \rightarrow \infty} \int_{[-R, R]} \frac{z e^{i\pi z}}{z^2 + 2z + 5} dz = -\pi e^{-2\pi}.$$

Przykładowe rozwiązanie zadania 2

Oprócz wskazanego w zadaniu wielomianu P określonego wzorem $P(z) = 4z^5 + 6z^2 + 1$ rozważmy wielomiany Q oraz R określone, odpowiednio, wzorami $Q(z) = 4z^5$ i $R(z) = 6z^2$. Funkcje wielomianowe P , Q oraz R są holomorficzne na całej płaszczyźnie zespolonej (czyli całkowite). Zadajmy gładkie krzywe zamknięte $\gamma_1, \gamma_2 : [0, 2\pi] \rightarrow \mathbb{C}$ wzorami, odpowiednio,

$$\gamma_1(t) = e^{it}, \quad \gamma_2(t) = 2e^{it},$$

skąd wynika, że $\gamma_1^* = \partial D(0, 1) = C(0, 1)$ oraz $\gamma_2^* = \partial D(0, 2) = C(0, 2)$, przy czym indeks krzywej γ_1 względem każdego punktu koła $D(0, 1)$ i indeks krzywej γ_2 względem każdego punktu koła $D(0, 2)$ równy jest 1, indeks krzywej γ_1 względem każdego punktu zbioru $\mathbb{C} \setminus \bar{D}(0, 1)$ i indeks krzywej γ_2 względem każdego punktu zbioru $\mathbb{C} \setminus \bar{D}(0, 2)$ równy jest zaś 0. Ponieważ każda liczba $z \in \gamma_1^*$ spełnia warunek $|z| = 1$, a więc także

$$|P(z) - R(z)| = |4z^5 + 1| \leq |4z^5| + |1| = 4|z|^5 + 1 = 5 < 6 = 6|z|^2 = |R(z)|,$$

czyli w szczególności $|P(z) - R(z)| < |R(z)|$, to na mocy twierdzenia Rouchégo wielomiany P i R mają w kole $D(0, 1)$ taką samą liczbę pierwiastków (licząc z krotnościami). Skoro zatem wielomian R ma na płaszczyźnie zespolonej tylko jedno miejsce zerowe, i jest ono pierwiastkiem krotności dwa w punkcie $z = 0$ należącym do koła $D(0, 1)$, to również wielomian P ma w kole $D(0, 1)$ dokładnie dwa pierwiastki, licząc z krotnościami. Podobnie rozumując, zauważamy, że ponieważ każda liczba $z \in \gamma_2^*$ spełnia warunek $|z| = 2$, a więc także

$$\begin{aligned} |P(z) - Q(z)| &= |6z^2 + 1| \leq |6z^2| + |1| = 6|z|^2 + 1 = 6 \cdot 2^2 + 1 = 25 \\ &< 128 = 4 \cdot 2^5 = 4|z|^5 = |4z^5| = |Q(z)|, \end{aligned}$$

czyli w szczególności $|P(z) - Q(z)| < |Q(z)|$, to na mocy twierdzenia Rouchégo wielomiany P i Q mają w kole $D(0, 2)$ taką samą liczbę pierwiastków (licząc z krotnościami). Skoro zatem wielomian Q ma na płaszczyźnie zespolonej tylko jedno miejsce zerowe, i jest ono pierwiastkiem krotności pięć w punkcie $z = 0$ należącym do koła $D(0, 2)$, to również wielomian P ma w kole $D(0, 2)$ dokładnie 5 pierwiastków, licząc z krotnościami. Stąd wnioskujemy, że w zbiorze

$$\{z \in \mathbb{C} : 1 \leq |z| < 2\} = D(0, 2) \setminus D(0, 1)$$

wielomian P ma, licząc z krotnościami, dokładnie $5 - 2 = 3$ pierwiastki. Żaden z nich nie należy do okręgu $\{z \in \mathbb{C} : |z| = 1\}$, bo wykazaliśmy już, że gdy $|z| = 1$, to $|P(z) - R(z)| < |R(z)|$, a zatem $|P(z)| \geq |R(z)| - |P(z) - R(z)| > 0$, czyli $|P(z)| \neq 0$. Wielomian P ma więc trzy pierwiastki (licząc z krotnościami) w pierścieniu $\{z \in \mathbb{C} : 1 < |z| < 2\}$.

Egzamin zerowy — Funkcje Analityczne

25.01.2024

- Proszę pisać rozwiązanie **każdego zadania** na **osobnej** kartce.
- Każdą kartkę proszę podpisać: **imieniem, nazwiskiem, numerem indeksu** oraz **numerem grupy** ćwiczeniowej lub **nazwiskiem** osoby prowadzącej ćwiczenia.
- Czas pisania: 180 minut.

Zadanie 1 (10 p.)

Policz całkę

$$\int_{-\infty}^{+\infty} \frac{x \sin(\pi x)}{x^2 + 2x + 5} dx.$$

Zadanie 2 (5 p.)

Zbadać liczbę zer (uwzględniając krotności) wielomianu $P(z) = 4z^5 + 6z^2 + 1$ w pierścieniu $\{z \in \mathbb{C} : 1 < |z| < 2\}$.

Zadanie 3 (15 p.)

Rozważmy funkcję

$$f(z) = \exp\left(\frac{10 + z^2}{100 - z^2}\right) \cdot \frac{(z + 1)(z - 3)}{(z - 2i)(z + 4i)}.$$

- (a) (5 p.) Znajdź wszystkie punkty osobliwe funkcji f i określ ich typ.
- (b) (5 p.) Niech $\Omega = \{z \in \mathbb{C} : 3 < |z| < 4\}$ oraz rozważmy drogę zamkniętą $\gamma: [0, 1] \rightarrow \Omega$, daną wzorem $\gamma(t) = \frac{7}{2} \exp(4\pi it)$. Wyznacz wartość całki

$$\int_{\gamma} \frac{f'(z)}{f(z)} dz.$$

- (c) (5 p.) Czy na obszarze Ω istnieje holomorficzna gałąź funkcji $\log(f)$?

Rozwiązanie:

- (a) Funkcja f jest holomorficzna na obszarze $\Omega = \mathbb{C} \setminus \{2i, -4i, 10, -10\}$. W punktach $z = 2i, -4i$ mamy bieguny rzędu jeden. Aby określić typ osobliwości w nieskończoności, policzmy granicę

$$\lim_{z \rightarrow \infty} f(z) = e^{-1},$$

zatem w nieskończoności funkcja f ma osobliwość usuwalną. Pozostaje nam tylko zbadać zachowanie funkcji f w otoczeniach punktów $z = \pm 10$.

Najpierw zauważmy, że

$$\begin{aligned}\exp\left(\frac{10+z^2}{100-z^2}\right) &= \exp\left(-1 + \frac{11}{2} \cdot \frac{1}{10-z} + \frac{11}{2} \cdot \frac{1}{10+z}\right) = \\ &= e^{-1} \cdot \exp\left(\frac{11}{2} \cdot \frac{1}{10-z}\right) \cdot \exp\left(\frac{11}{2} \cdot \frac{1}{10+z}\right).\end{aligned}$$

Zatem w pewnym otoczeniu V punktu $z = 10$ funkcję f możemy zapisać w postaci

$$f(z) = \exp\left(\frac{11}{2} \cdot \frac{1}{10-z}\right) \cdot h(z),$$

gdzie funkcja h jest holomorficzna na tym otoczeniu. Na otoczeniu V mamy

$$\exp\left(\frac{11}{2} \cdot \frac{1}{10-z}\right) = \sum_{k=0}^{+\infty} \frac{1}{k!} \cdot \frac{11^k}{2^k(10-z)^k},$$

zatem, korzystając z charakteryzacji punktów osobliwych w terminach szeregu Laurenta, wnioskujemy, że funkcja $\exp\left(\frac{11}{2} \cdot \frac{1}{10-z}\right)$ ma istotną osobliwość w punkcie $z = 10$. W konsekwencji funkcja f ma istotną osobliwość w punkcie $z = 10$.

Podobnie sprawdzamy, że funkcja f ma istotną osobliwość w punkcie $z = -10$.

- (b) Niech $Z(f)$ i $B(f)$ będą zbiorami zer i biegunów, odpowiednio, funkcji f wewnątrz dysku $D(0, \frac{7}{2})$. Na mocy zasady argumentu mamy

$$\frac{1}{2\pi i} \int_{\gamma} \frac{f'(z)}{f(z)} dz = \sum_{z \in Z(f)} \text{Ind}_{\gamma}(z)m(z) + \sum_{b \in B(f)} \text{Ind}_{\gamma}(z)m(z),$$

gdzie $m(z)$ oznacza krotność f w punkcie z . Mamy

$$Z(f) = \{-1, 3\}, \quad B(f) = \{2i\}.$$

Dla $z \in Z(f) \cup B(f)$ mamy

$$\text{Ind}_{\gamma}(z) = 2,$$

oraz

$$m(z) = \begin{cases} 1, & z \in Z(f), \\ -1, & z \in B(f). \end{cases}$$

Podsumowując,

$$\int_{\gamma} \frac{f'(z)}{f(z)} dz = 2\pi i (2 + 2 - 2) = 4\pi i.$$

- (c) Gdyby na obszarze Ω istniała holomorficzna gałąź ϕ funkcji $\log(f)$, wówczas funkcja ϕ byłaby funkcją pierwotną funkcji $\frac{f'}{f}$. To by oznaczało, że dla dowolnej drogi zamkniętej γ w Ω mielibyśmy

$$\int_{\gamma} \frac{f'(z)}{f(z)} dz = 0.$$

W poprzednim punkcie znaleźliśmy przykład drogi zamkniętej w Ω , dla której powyższa całka nie znika. Zatem na obszarze Ω nie istnieje funkcja pierwotna funkcji $\frac{f'}{f}$. W konsekwencji na obszarze Ω nie istnieje holomorficzna gałąź funkcji f .

Zadanie 4 (10 p.)

Znajdź maksymalny (w sensie inkluzji) obszar, na którym całka

$$f(z) = \int_{-\infty}^1 \frac{e^{z^2 t}}{2-t} dt$$

definiuje funkcję holomorficzną.

Rozwiązanie:

Zacznijmy zatem od rozstrzygnięcia dla jakich $z \in \mathbb{C}$ istnieje całka

$$\int_{-\infty}^1 \frac{e^{z^2 t}}{2-t} dt.$$

Powyższa całka istnieje wtedy i tylko wtedy, gdy istnieje całka

$$\int_{-\infty}^1 \left| \frac{e^{z^2 t}}{2-t} \right| dt = \int_{-\infty}^1 \frac{\exp(\operatorname{Re}(z^2)t)}{2-t} dt.$$

Zatem dla $\operatorname{Re}(z^2) \leq 0$ powyższa całka jest nieskończona, a dla $z \in \Omega = \{z \in \mathbb{C} : \operatorname{Re}(z^2) > 0\}$, powyższa całka jest skończona.

Zadanie można rozwiązać dwoma metodami: przy pomocy twierdzenia Weierstrassa lub twierdzenia Morery. Omówimy najpierw rozwiązanie korzystające z twierdzenia Weierstrassa.

Rozwiązanie nr 1 korzystające z twierdzenia Weierstrassa.

Korzystając z jednego z twierdzeń z wykładu stwierdzamy, że dla dowolnych $a < b < 2$ całka

$$\int_a^b \frac{e^{z^2 t}}{2-t} dt$$

definiuje funkcję holomorficzną na Ω . W szczególności, dla każdego $n \geq 1$ otrzymujemy funkcję holomorficzną na Ω daną przy pomocy całki

$$f_n(z) = \int_{-n}^1 \frac{e^{z^2 t}}{2-t} dt.$$

Dodatkowo, dla każdego $z \in \Omega$ mamy

$$\lim_{n \rightarrow +\infty} f_n(z) = \int_{-\infty}^1 \frac{e^{z^2 t}}{2-t} dt.$$

Na mocy twierdzenia Weierstrassa, jeśli na zbiorze otwartym $\Omega_0 \subset \Omega$ funkcje f_n zbiegają niemal jednostajnie, wówczas ich granica jest funkcją holomorficzną.

Ustalmy teraz dowolne $r > 0$. Jeśli $\operatorname{Re}(z^2) \geq r$, wówczas dla dowolnych $n, m \in \mathbb{Z}_+$ takich, że $m > n$, mamy

$$\begin{aligned} \left| \int_{-m}^{-n} \frac{e^{z^2 t}}{2-t} dt \right| &\leq \int_{-m}^{-n} \frac{\exp(\operatorname{Re}(z^2)t)}{2-t} dt \leq \frac{1}{n+2} \int_{-m}^{-n} e^{rt} dt \\ &= \frac{1}{n+2} \cdot \frac{1}{r} \cdot (e^{-rn} - e^{-rm}) \leq \frac{1}{n+2} \cdot \frac{1}{r} \cdot e^{-rn} \xrightarrow{n \rightarrow +\infty} 0. \end{aligned}$$

Stąd, dla dowolnego $\epsilon > 0$, istnieje $n > 0$, które będzie zależało od r , takie, że dla dowolnego $m > n$ mamy

$$|f_n(z) - f_m(z)| = \left| \int_{-m}^{-n} \frac{e^{z^2 t}}{2-t} dt \right| < \epsilon.$$

Zatem, ciąg funkcji f_n zbiega jednostajnie do swojej granicy na zbiorze $\{z: \operatorname{Re}(z^2) \geq r\}$. W konsekwencji, f_n zbiega niemal jednostajnie do swojej granicy na zbiorze Ω i granica jest funkcją holomorficzną na Ω .

Z racji tego, że w zadaniu było pytanie o maksymalny obszar, to jako odpowiedź można podać dowolną ze składowych spójnych zbioru Ω , tj.

$$\Omega_+ = \{z \in \mathbb{C}: \operatorname{Re}(z^2) > 0, \operatorname{Re}(z) > 0\},$$

$$\Omega_- = \{z \in \mathbb{C}: \operatorname{Re}(z^2) > 0, \operatorname{Re}(z) < 0\}.$$

Rozwiązanie nr 2 korzystające z twierdzenia Morery.